

Розглянуто групи підприємств у сукупності об'єктів комунальної форми власності, залежно від наявності різних функціональних особливостей та різноплановості підходів управління. Окрема увага приділена фінансам підприємств житлово-комунального господарства та особливостям їх визначення в аспекті здійснення фінансового контролю.

Ключові слова: комунальні установи, фінанси житлово-комунальних підприємств, фінансовий план.

Фінанси комунальних підприємств як об'єкт фінансового контролю: теоретичний аспект

Залежно від форм підприємства можна поділити на такі види:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності);
- спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами
- суб'єктами співробітництва.

Особливості управління господарською діяльністю комунальних підприємств визначені статтею 24 Господарського кодексу України [1]. Так управління господарською діяльністю в комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління. Відповідно до частини 3 статті 24 суб'єктами господарювання комунального сектора економіки є суб'єкти, що діють на основі лише комунальної власності, а також суб'єкти, у статутному капіталі яких частка комунальної власності перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

З огляду на зазначене та враховуючи наявність різних функціональних особливостей та різноплановості підходів управління, варто виділяти дві різні групи підприємств у сукупності самих об'єктів комунальної форми власності двох груп, а саме:

1) об'єкти соціального характеру, що забезпечують життєдіяльність територіальної громади – мережа забезпечення населення комунальними послугами, заклади освіти та охорони здоров'я, об'єкти інженерно-технічної інфраструктури міста, житловий фонд тощо;

2) комерційні об'єкти – підприємства комунальної власності, функціонування яких безпосередньо не пов'язано з виконанням певних соціальних функцій – нерухомість офісного, торговельного та складського призначення, підприємства комунальної форми власності, що не є природними монополіями та працюють на ринку (наприклад, будівельні компанії) [2].

При цьому слід розрізняти комунальні підприємства та комунальні установи, організації. Комунальне підприємство має переважне право – провадити комерційну діяльність. Результатом такої діяльності є одержання підприємством прибутку.

Комунальні підприємства в Україні формують самостійні фінансові баланси, їхні рахунки формуються та використовуються окремо від бюджетними рахунками органів місцевого самоврядування. Частина комунальних установ не має самостійних банківських рахунків, а тільки субрахунки. До цієї групи можна віднести комунальні заклади освіти, школи, дитячі садки, лікарні і т.д.

Однак, комунальні установи та організації, на відміну від комунальних підприємств, мають на меті здійснення некомерційної (неприбуткової) діяльності. Комунальна власність знаходиться у використанні на підставі права оперативного управління, а діяльність таких установ фінансується з місцевого бюджету. Тобто метою діяльності установ даної групи є задоволення певних потреб територіальної громади без мети отримання прибутку. До цієї ж категорії комунальних установ відносяться школи, дитсадки і лікарні.

Варто звернути увагу на існуюче ототожнення поняття «комунальні підприємства» та «житлово-комунальні підприємства», що ускладнює дослідження щодо їх фінансового забезпечення.

Тривалий часу фінанси житлово-комунального господарства досліджувались науковцями лише при розгляді проблеми місцевих фінансів загалом, натомість сутність, специфіка та особливості організації фінансів ЖКГ як самостійної складової не висвітлювались в економічній літературі. Така ситуація була обумовлена саме

тим фактом, що підприємства галузі у переважній більшості випадків виступають об'єктами комунальної власності. В той же час, підприємств ЖКГ функціонують з метою забезпечення добробуту населення території, а також інших господарюючих суб'єктів, зокрема також і підприємств комунальної власності [3]. Отже, підприємств ЖКГ сприяють соціально-економічному розвитку країни загалом та можуть бути виділені як самостійний учасник та інституційна одиниця системи місцевих фінансів.

Житлово-комунальне господарство – багатокомпонентна галузь, до складу якої входять теплопостачання, водопостачання та водовідведення, газопостачання, електропостачання, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, вивезення побутових відходів, благоустрій територій.

У цілому ЖКГ складається з двох основних галузей – житлового господарства і комунального господарства, які, у свою чергу, поділяються на такі підгалузі: експлуатація житлового фонду, централізоване водопостачання та водовідведення, комунальна теплоенергетика, санітарна очистка, дорожньо-мостове господарство, зовнішнє освітлення, похоронна справа, ліфтове господарство .

Науковці: М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко та А. А. Славкова зазначають, що «фінанси підприємств комунальної форми власності є складовою місцевих фінансів і водночас вони являють собою самостійну економічну категорію, яка віддзеркалює економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення»[4,5]. Проте до підприємств комунальної форми власності належать не лише підприємства ЖКГ, а й освіти, культури, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я. З огляду на зазначене запропоноване визначення доцільно трактувати саме як сутність фінансів житлово-комунального господарства, а не в цілому, підприємств комунальної форми власності. Важливим аспектом є також форма власності. Зокрема процеси приватизації сфери ЖКГ не змінюють їх соціального призначення та важливості для території чи регіону [3].

Тому, щоб розкрити економічну суть фінансів житлово-комунального господарства, зазначене визначення слід представити наступним чином: фінанси житлово-комунального господарства - це система економічних відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення територіальних громад і господарюючих суб'єктів регіону та їх відтворення [5].

Особливістю сфери ЖКГ є те, що до його складу входять як підприємства, віднесені до природних монополій, так і підприємства, які можуть повністю або частково працювати в конкурентному середовищі.

Фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності – фонди грошових ресурсів, які утворюються підприємствами, що належать органам місцевого самоврядування різних рівнів, використовуються відповідно до законодавства і рішень органів місцевого самоврядування [15].

Керівник комунального підприємства призначається (обирається) органом, до сфери управління якого належить підприємство, або наглядовою радою цього підприємства (у разі її утворення) і є підзвітним органу, який його призначив (обрав).

Комунальні підприємства щороку складають фінансові плани та щокварталу звітують про їх виконання. Тобто, на відміну від бюджетних установ, комунальні підприємства не складають кошторису.

Основним плановим документом є фінансовий план, відповідно до якого підприємство має змогу отримувати фінансування та здійснювати видатки, визначати обсяг та напрями використання коштів для виконання своїх функцій упродовж визначеного періоду відповідно до установчих документів.

Завдяки фінансовим планам та звітам можна чітко порівняти планове і поточне використання бюджетних коштів, що передбачені на функціонування комунальних підприємств.

Відповідна територіальна громада, як власник таких підприємств, має розробити свій локальний нормативний акт, в якому будуть врегульовані питання форми, строків та порядку розробки та затвердження фінансових планів, контролю за їх виконанням комунальними підприємствами цієї громади.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Підприємства комунальної форми власності в системі фінансового забезпечення сталого розвитку територій / М. В. Гончаренко // Теорія та практика державного управління. - 2014. - Вип. 4. - С. 204-211. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2014_4_30
3. Вавричук О. С. Фінанси житлово-комунального господарства як складова місцевих фінансів/ О. С.Вавричук [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://intkonf.org/vavrichuk-o-s-finansi-zhitlovo-komunalnogo-gospodarstva-yak-skladova-mistsevih-finansiv/>
4. Гуцалюк О. М. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ / О. М. Гуцалюк, О. Ю. Коцюрба // Бізнес Інформ. - 2015. - № 3. - С. 141-149. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf>
5. Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2002. – 184 с.